

TIJDSCHRIFT

VAN HET

KONINKLIJK NEDERLANDSCH GENOOTSCHAP

VOOR

MUNT- EN PENNINGKUNDE

ONDER DE ZINSPREUK

„Concordia res parvae crescunt“

TE

AMSTERDAM

21^e Jaargang

AMSTERDAM

JOHANNES MÜLLER

1913

Erat sermo inter fratres.

Waerom en is in langen
 Geen molenaer gehangen
 Noch hier, noch hier omtrent?
 De reden is bekend:
 Als al die stelen, storven,
 't Heel ambacht waer bedorven.
 CONST. HUYGENS.

In het jaar 1629 waren raden en muntmeesters-generaal, ordinaris en extra-ordinaris, van de munten in de Vereenigde Nederlanden de Heeren PIETER VAN BEVEREN, SIMON VAN DER MEYDEN, HUBERT DE BERGHES, JACOB VAN NISPEN, JOHAN VAN DER WEL, JAN CLAESZOOM ENGELÉN en ADRIAAN CLAESZOOM MUYT. Al deze officianten waren mannen van goeden huize, sommigen zelfs van ouden adel. Ieder hunner bekleedde naast het muntmeesterschap-generaal meer of minder hooge en winstgevende betrekkingen. Door geboorte en uit den aard dier betrekkingen behoorden zij tot de eersten in den lande.

In den boezem van het collegie, dat zij vormden, was het niet alles en niet altijd *peys ende vrede*. De generaal JACOB VAN NISPEN was er de zondebok. Al zijne ambtgenooten waren op hem gebeten, en spanden éene lijn om hem het leven bitter te maken, wat ten slotte zoo ver ging, dat zij hem formeel dood verklaarden.

VAN NISPEN stond bij de Staten-Generaal goed aangeschreven. Uit de door hem ingediende adviezen en rapporten blijkt inderdaad, dat hij een bekwaam en ijverig ambtenaar was. Daarentegen doen de bittere en hartstochtelijke toon zijner verweerschriften en de onverzoenlijke heftigheid, waarmede hij op de bestraffing van daadwerkelijke of vermeende overtreders der muntwetten

aandrang, hem kennen als een lastig man. Bovendien aasde hij blijkbaar ijverig op succes. Op zijn eigen houtje, zonder zijne ambtgenooten te kennen, diende hij bij de Staten-Generaal adviezen en rapporten in, ging hij op onderzoek uit en klaagde hij overtreders der muntwetten aan. Zijne ambtgenooten beweerden, dat het hem bij dat alles alleen te doen was om hooge declaratiën wegens vacatiën en verschotten te kunnen indienen. Als wij zijne dikwerf tot belangrijke eindsommen opgevoerde declaratiën nalezen, voelen wij bij ons de meening opkomen, dat er voor het beweren zijner mede-generaals wel eenige grond aanwezig was, te meer omdat de declaratiën in de omschrijving der posten steeds overvloeien van uitbundigen lof op de voortreffelijkheid van des declarants eigen daden.

Het vermoeden ligt voor de hand, dat reeds dadelijk nadat VAN NISPEN in het collegie der muntmeesters-generaal was getreden, de gemoederen zijner *confraters* tegen hem waren opgezet. JACOB VAN NISPEN was op 19 October 1612 benoemd tot klerk van de generaliteits muntkamer en wel op verzoek van zijn vader, HENDRIK VAN NISPEN, die destijds generaal-meester was en naar oud gebruik als oudste der titularissen het schrijfwerk moest doen, en nu — zich op zijne overige drukke werkzaamheden en op zijn ouderdom beroepende — aan de Staten-Generaal had verzocht zijn zoon JACOB tot vasten klerk te benoemen. De Staten-Generaal hadden het verzoek ingewilligd en zoo was in deze dagen, waarin het nepotisme hoogtij vierde, ten laste van de generaliteit een nieuw ambt geschapen, waarnaar in vervolg van tijden grage sollicitanten steeds ijverig zouden dingen. Toen de generaal-meester HENDRIK VAN NISPEN op 10 October 1617 overleden was, werd zijn zoon, de klerk JACOB VAN NISPEN, reeds op 12 October in zijne plaats benoemd. Als het om het weggeven van begeerde baantjes ging, waren de Hoog Mogenden van

die dagen dikwijls bijzonder vigelant. Naar de nu opengevallen betrekking van klerk der raden en meesters-generaal solliciteerden CORNELIS VAN BEVEREN, licentiaat in de rechten, oudste zoon van den generaal PIETER VAN BEVEREN en JOOST VAN NISPEN, broeder van den afgetreden, nu tot generaal bevorderden klerk. Geheel het collegie had bij de Staten-Generaal ernstig en krachtig aangedrongen op de benoeming van den jongen van Beveren, op grond, dat diens vader de oudste generaal was, — dat naar ouder gewoonte de oudste der titularissen steeds was belast geweest met het ontwerpen en in minuut brengen der schrifturen, die van de muntkamer uitgingen, om ze daarna door iemand naar zijne keuze in het net te laten schrijven, — dat deze voor dit werk tot 1612 steeds eene extra-belooning van 100 gulden per jaar had ontvangen en het schrijffloon in rekening had mogen brengen en dat het nu in de lijn der historie billijk was, den zoon van den oudsten generaal te begunstigen boven den broeder van den pas benoemden. De Staten-Generaal bleven koud onder dit betoog. Zij benoemden op 17 Maart 1618 hun protégé JOOST VAN NISPEN. Blijkbaar van dit oogenblik af was de generaal van Beveren gebeten op zijn jongstbenoemden confrater. Zijn misnoegen ging al spoedig in diepen haat over en deze haat stak al de overige meesters-generaal aan.

De heeren maakten VAN NISPEN het leven inderdaad zuur. Zooals wij reeds opmerkten, klaagden zij, dat van Nispen er steeds op uit was de eer en de voordeelen der ambtsbezigheden zooveel mogelijk voor zich alleen te houden. VAN NISPEN kläagde er tegen in, dat juist hij door de overigen genēgeerd werd, dat zij telkens *verscheyden besonges metten anderen appart gedaen ende gehouden hebben sonder hem te kennen off te communiceren*, ja, wat erger is, dat zij hem *via facti gesògt hebben uyttē bedieninge van zijn ampt te stooten ende hem daervan te depossesseren*,

hebbende eenen langen tijd herwaerts hem voor gheen generael van der munte willen kennen. De Staten-Generaal hadden tot drie maal toe als hun wensch te kennen gegeven, dat er eendracht zoude zijn in het collegie der raden en meesters-generaal en gelast dat al de functionarissen *in 't stuk van der munte gesamentlyck ende communicatis consilijs* zouden hebben te arbeiden. Maar het waren, volgens VAN NISPEN, vooral de genraals VAN BEVEREN en VAN DER MEYDEN, die zich aan het bevel der Staten-Generaal niet hadden gestoord en voortgegaan waren met hun ambtgenoot volkomen te negeeren. Het begonnen onwaardig spelletje werd onverdroten voortgezet. Het ging in toenemende mate hard tegen hard, het kwam van kwaad tot erger. En zoo was het ook na het bevel der Staten-Generaal regel gebleven, dat VAN NISPEN geheel alleen op onderzoek uitging en rapporten en adressen indiende zonder de andere meesters-generaal daarin te kennen en dat dezen wederkeerig hunne stukken opmaekten en inzonden alsof de meester-generaal VAN NISPEN niet bestond. De Staten-Generaal zonden dan de ingekomen bescheiden over-ende-weer aan de tegenpartij met verzoek om consideratie en advies en ontvingen ze eenigen tijd daarna terug met de meest schampere en de meest hconende open aanmerkingen. Wat de eene partij gedaan of geadviseerd had, werd door de andere partij altijd afgekeurd alsof het van dom- en gemeenheden aan elkaar hing. Heel deze strijd, al dit minwaardig geharrewar, waarbij haat, nijd en afgunst de hoofdrollen vervulden, is zulk een kostelijke bijdrage tot de zeden-historie der 17e eeuw, dat wij meenen goed te doen, ze hier eenigszins in het breede te verhalen.

De meester-generaal VAN NISPEN had onder dagteekening van den 1^{en} Februari 1629 aan de Staten-Generaal eene *remonstrantie* ingediend *nopende het maecken van eenen nieuwen penninck als andere pointen meer* en Hare Hoog

Mogenden hadden als naar gewoonte die *remonstrantie* aan de overige generaals gezonden met verzoek haar te dienen van advies. Bij uitvoerig schrijven van den 29ⁿ Februari hadden de vijf meesters-generaal aan dat verzoek voldaan. Zij begonnen met de bewering van VAN NISPEN als zouden de generaals ten jare 1626 hebben geadviseerd in den beeldenaar meer rijksdaalders op te nemen dan er bij het plakaat van 1622 waren geëvalueerd, te kwalificeeren als een groote leugen en beweerden er tegen in, dat zij, — nog wel met medewerking van VAN NISPEN, — juist het tegenovergestelde hadden geadviseerd. Zij staan verbaasd over zijn domheid om te adviseeren eene nieuwe munt te doen slaan *dan synen grooten yver, ten deele om syne confreres tegen te spreecken ten deele om hier ende daer een plasdanck te behalen, transporteert hem zoo verre, dat hy schijnt sin ende memorie verlooren te hebben. Syn andere cavillatiën, alsdus vervolgen de in haat vereenigde generaals, sijn ten deele inpertinent, ten deele sinisterlijck ende geensints ter goeder trouwe* en zij trachten dit hun oordeel door redenen te staven. Zij bespotten den *vreemden voorslag* van VAN NISPEN (die *sijn aengewende vlijt altijd zoo breed uitmeet*) om naast den rijksdaalder een nieuwen penning van bijna gelijke waarde in omloop te brengen, als *strydende niet alleen tegens alle stijl van goede ordre op 't stuck van der munte maer oock tegens sich selven*. Het optimisme van VAN NISPEN, die van oordeel was dat er voor dien nieuwen penning voldoende zilver zoude uitkomen, vinden zij dwaas maar kunnen het begrijpen bij iemand, die er *verstant van heeft groote en grove declaratiën in te stellen*. Andere door den gehaten generaal gegeven adviezen betitelen zij als *ongefundeerde discoursen ende propoosten vuytte lucht geschept*. Waren de gezamenlijke generaals tot nu toe hard en onbarmhartig in hun oordeel, nu worden zij gemeen en gaan insinueeren. Hoort, wat zij zeggen: *wat den generael Nispen tot syne remonstrantie heeft bewogen*

weet hy best ende zoude ten naestenby affgenomen connen werden vuyt de geruchten ende advysen, dat eenige muntmeesters al dubbelden van de voorschreve remonstrantie hebben gehadt ende dat hun is ingebeeldt ende hope gegeven, dat hun meer brassagie soude werden toegeleecht op den nieuwen penninck als zylyyden tot noch toe op d'oude capitael penningen hebben gehadt off wel dat hy, — gelijk voor desen meer is geschiet — door middel van dese yverige remonstrantie verhoopt heeft eenich credyt bij Uwe H. M. te verwinnen om dies te beter ende gevoeglyker syne leste overgeleverde grove ende onbeschofte declaratien bij U. H. M. gepasseert te krygen, gelijk alreede es geschiedt ende daervan hy grootelijcx gloriëert ende triumpheert. In dese ende diergelycke inventiën, practyken ende subtylheden bestaet den meestendeel van de getrouwicheyt ende singulieren yver daervan den generael Nispen soo hoochelijck in zyne remonstrantien is roemende in welke getrouwicheyt ende yver de generaels wel gelooven dat hy totter doot toe continueren sal maer off de effecten van dien den lande soo dienstelijck tot noch toe sijn geweest als hy alle de werelt geern soude wijsmaecken, daervan zoude veel te seggen vallen. Zoo gaat het door. Maar VAN NISPEN beet van zich af. Hij betaalde schimp met schimp, insinuatien met insinuatien. Wij zullen hem hier even het woord verleenē : „Mij is, zegt hij in een zijner verweerschriften 1), door den Hove van Holland eene som van 2000 gulden toegekend als premie op de ontdekking van het fabriceren van valschen gouddraad te Dordrecht. Had ik toegegeven aan het verlangen mijner confraters om die premie tusschen al de generaals te deelen zy souden noch wel tsamen tevreden ende wy goede vrienden geweest sijn. Gij hebt mij tekortkomingen in mijn particulier leven verweten : Ik weet, dat ik een mensch zijnde van gheen menscheijcke swackheden vervreempt ben maar

1) D. d. 6 November 1629.

meen toch, dat mijn *dagelijcxe comportementen* zoo *deugdelijck ende christelijck* zijn als de uwe. 't Zijn immers alle menschen, die officiën bedienen ende niemant en is zoo ingetogen van leven, dat daerop niet en soude comen vallen te seggen. Bovendien als gij Uwe eigen daden even scherp gingt beoordeelen als de mijne, gij zoudt u selven meest by den neus hebben en tot de zelfbeschuldiging komen, dat gij al over lange van uw generaelsampt affgeset behoorden te zijn. Gij hebt geschreven, dat gij nog veel, dat ten mijnen laste was, hebt verzwegen om papier ende tijt te spaeren. Och kom, het waren slechts *bcuselingen*, die gij mij kondt verwijten. Ik tart u té bewijzen, dat ik yemant zijn gelach onder pretext van eenighe gediensstigheid affgedelt ende tselve voor my soude hebben laeten betaelen. Gij zegt, dat ik om mijn *onmanierlycke declaratiën gepasseert te crygen voor eenige heeren van de Hoog Mogende met den hoet in de handt ende de tranen in de ooggen opte knyen heb gaen sitten*. Het is al laster, ik heb niet meer gedaan, dan ik mijn leven lang gesocht heb ende noch soeck te behoonen. Kan het mij bezwaren, dat ik mijne *overicheyt ende gebiedende heeren met demoedige manieren van eerbieding geëert hebbe*? Daar zit het niet máar mijn confraters zoeken mij met alle middelen van de werelt te denigreren ende als stinckende te maecken ende daertoe roept men alles op wat sich eenichsints tot cleynachtinge van my schijnt te presenteren. Gij verwijt mij dat ik personen aen de munte *dependerende, soude getravailleert ofte geactioneert hebben*. Ik wend mij tot u, generaal JAN CLAESSOON ENGELN, steek de hand in eigen boezem. Gij hebt de mij komende *proffytten ende baten met oversadelycke giericheyt willen aenslaen ende inslocken*. Gij hebt de arme gezellen der Utrechtsche munt ten eigen bate uitgebuit. En de Meesters dier munt kwamen er niet beter af. Gij hebt met listen en lagen authorisatie weten te verkrijgen om 't *coper te leveren tot het maken van dewyten in plaetse, dat ordinaris gebruyckelijck*

is, dat het koper by den muntmeester selfs gecocht wort en deze daarvan de voordeelen geniet. Dat alles was tot quaat gerieff van de gemeente, tot schade van de gesellen, tot nadeel van slants munte maar tot voordeel van U eigen selfs ende obediëntie van uwe giericheyt. Generaals, gij zegt, dat ik met mijne moeder ende broeders eenige questie hebbe gehad. Wat gaat het u aan? Het is, tusschen mij en hen, *Godt loff* nimmer tot een proces geraeckt. Gaat de generaal VAN BEVEREN even vrij uit? Is hij niet jegens twee van zyne sonen in processe geweest ende heeft hy jegens hen niet zeer heftig geprocedeert? En inderdaad zijn dochter zaliger en heeft hem oock niet veel occasie gegeven om buyten twist te zijn. Zwijg ook gij, generaal VAN DER MEYDEN, die met uwe vrienden niet altyts in zoodanige eenicheyt en hebt geleefd als dat wel behoorde. Ik zoude daarvan heel wat exempelen kunnen bijhalen, maar ik zal ze vermits de impertinentie verzwijgen. Alleen wil ik in het kort aanhalen dat uwe suster, die aen den schilder Utenbroeck ten laetsten getrouwt is, U ook al vry wat ontstellinghe, onrust ende weynich contentements veroorsaecht heeft gehad. 't Was beter, generaals, dat elk uwer zich met zzyne moeyde denckende datter niemandt zoo volmaecht es, die buyten alle reprochen es ende dat elkeen thuys genoegh vint te doen als hy wat naeuw wil toesien.

Gij zegt, dat ik schulden heb wegens geleend geld. Wat gaat het u aan? Ik ben, *Godt sy loff* sufficient genoegh een yeder 't zyne te restitueren. Voor al u, JAN CLAESZON ENGELN, had in deze zwijgen gepast. Waart gij, als meester generaal niet geroepen en aangesteld om te waken voor de handhaving der plakaten, die op straffe verboden hadden muntmateriaal uit Holland en West-Friesland naar elders te vervoeren en hebt gij zelf niet ten jare 1618 vele extraordinaris groote menichten van materialen uit Holland naar de munt van Zwolle overgebracht om daarvan sonderlinge groote quantiteyten van schellingen te laten

slaan? Gij spreekt van mijn schulden wegens geleend geld. Ha! Zijt Gij aan ARENT VAN REMUNDE, muntmeester van Zwolle, ter zake van het doen slaan der genoemde schellingen geen 1000 gulden schuldig gebleven? Meent gij dat ik het niet weet dat gij sedert Maart 1619 op de bedongen interessen dier 1000 gulden geen duit hebt betaald, niettegenstaande de burgemeester RAESVELT, des muntmeesters zwager, u herhaaldelijk tot betaling heeft aangemaand? Och kom, als gij geld geleend hebt, hebt gij *de lever gegeten*. Ook de generaal VAN BEVEREN had het praatje over mijne schulden *wel mogen thuis houden*. Zwijgen in *deze objectie* ware verstandig geweest van hem, die gewoon is *van suyden ende noorden gelt op te lichten ende clachten te hooren van quaele restitutie*. Ik beweer, dat het een leugen is, dat ik van de weduwe van den muntmeester JOHAN BENCKEN 1) *een silveren lampet ende becker of eenige andere vereeringhe zoude aangenomen hebben om haer delict deur de vingeren te sien* Zoo gaat het voort. Ten slotte roept van Nispen uit: ik ken de gronden uwer kwaadaardigheid, ik alleen heb *in corten tijt off jaeren meerder ende swaerder saecken ten dienste deser landen uytgevoert als gij well alle te samen* en nu *siende, dat uwe declaratien ten reguarde van uwe mindere ende weyniger diensten, aen 't landt gepres-teert, minder comen te beloopn, zoo dwinght u de nydicheyt tgene my over myne getrouwe dienst meer toegeleyt es*.

Van welk een diep ingekankerde corruptie getuigt deze kleine historie. En ze staat niet op zich zelf. Die oude papieren doorleest met het bepaalde doel er de voorvaderlijke zeden uit te leeren kennen, ontmoet altijd en overal de sporen van een bederf, dat wij kinderen

1) SARA TOREQUET komt als zijne weduwe voor in eene akte van 11 September 1625. v. K.

van onzen tijd ons haast niet meer kunnen voorstellen. Toen onlangs de zedelijkheidswetten in de vergaderingen der Staten-Generaal aanhangig waren, heeft men daar kunnen hooren, dat wij leven in een tijdperk van moreele degeneratie! Zoude het waar zijn?

De geestige Amerikaansche wijsgeer DOOLEY zeide eens tot zijn vriend HENNESSY: „Als ik hoor zeggen, dat 't met de wereld op een eind loopt, . . . dat het heele samenstel van de beschaafde maatschappij in gevaar is, . . . dat de menschheid ontaardt en er om de zedelijkheid wordt gelachen, . . . dat de toekomst van het menschelijk geslacht de ondergang is, dan kan ik mij altijd troosten met eene gedachte”.

„En die is?” vroeg Hennessy.

„Dat er niets van waar is”, antwoordde Dooley.

Inderdaad, ook ik geloof niet, dat het waar is.

AUG. SASSEN.

's-Gravenhage.